

o dvou částech]; *I. E. S. Edwards*, The Early Dynastic Period in Egypt [sv. 25]; *J. Černý*, Egypt from the Death of Ramesses III to the End of the Twenty-first Dynasty [sv. 27]). Sedm sešitů je věnováno syrsokomesopotamské oblasti včetně Palestiny (*C. J. Gadd*, The Cities of Babylonia [sv. 9]; *J.-R. Kupper*, Northern Mesopotamia and Syria [sv. 14]; *C. J. Gadd*, The Dynasty of Agade and the Gutian Invasion [sv. 17]; *C. J. Gadd*, Babylonia, c. 2120—1800 B. C. [sv. 28]; *G. Posener, J. Bottéro, K. M. Kenyon*, Syria and Palestine, c. 2160—1780 B. C. [sv. 29]; *O. Eissfeldt*, Palestine in the Time of the Nineteenth Dynasty, a) The Exodus and Wanderings [sv. 31]; *O. Eissfeldt*, The Hebrew Kingdom [sv. 32]), čtyři další oblasti iránskoelamské (*R. Labat*, Elam, c. 1600—1200 B. C. [sv. 16]; *W. Hinz*, Persia, c. 2400—1800 B. C. [sv. 19]; *W. Hinz*, Persia, c. 1850—1550 B. C. [sv. 21]; *R. Labat*, Elam and Western Persia, c. 1200—1000 B. C. [sv. 23]), tři nejstarším dějinám anatolským (*J. Mellaart*, Anatolia, c. 4000—2300 B. C. [sv. 8]; *O. R. Gurney*, Anatolia, c. 1750—1600 B. C. [sv. 11]; *J. Mellaart*, Anatolia before c. 4000 B. C. and c. 2300—1750 B. C. [sv. 20]). Ostatní svazky jsou tématicky spojeny s oblastí egejskou, počítaje v to ovšem i západní maloasijské pobřeží. Neřeckých civilizací se tu týkají tři sešity (*C. W. Blegen*, Troy [sv. 1]; *F. Matz*, Minoan Civilization: Maturity and Zenith [sv. 12]; *J. L. Caskey*, Greece, Crete, and the Aegean Islands in the Early Bronze Age [sv. 24]), čtyři jednájí o mykénské kultuře, resp. o „temných“ stoletích, která následovala po jejím pádu (*J. M. Cook*, Greek Settlement in the Eastern Aegean and Asia Minor [sv. 7]; *V. R. d'A. Desborough, N. G. L. Hammond*, The End of Mycenaean Civilization and the Dark Age [sv. 13]; *F. H. Stubbings*, The Rise of Mycenaean Civilization [sv. 18]; *F. H. Stubbings*, The Expansion of Mycenaean Civilization [sv. 26]) a k nim lze připojit i další tři svazky obecnějšího charakteru, které mají také vztah k řecké prehistorii (*W. K. C. Guthrie*, The Religion and Mythology of the Greeks (sv. 2); *J. Chadwick*, The Prehistory of the Greek Language [sv. 15]; *G. S. Kirk*, The Homeric Poems as History [sv. 22]).

Jak je tedy z uvedeného výčtu patrné, zaměřili se zatím vydavatelé pouze k Orientu a k řecké prehistorii a problematiku vlastního antického světa ponechávají na dobu pozdější. Ale i tak je mezi dosud vyšlými svazky již celá řada takových, jež mají co říci zájemcům o dějiny antického Řecka a Říma, a proto také přistupujeme v tomto čísle archeologicko-klasické řady SPFFBU k soustavnému referování o těch nově vydaných kapitolách z CAH, které mají pro studium řeckých a římských dějin význam.

Antonín Bartoněk

C. W. Blegen, Troy. The Cambridge Ancient History, Revised Edition of Vol. I, sections from Chapters XVIII, XXIV, and of Vol. II, sections from Chapters XV, XXI (sv. č. 1 nového vydání). Cambridge, University Press, 1961. Stran 16. Cena 3s. 6d.

Blegenův výklad z CAH je vlastně stručný výtah z jeho obsáhlého čtyřsvazkového souboru *Troy: Excavations Conducted by the University of Cincinnati, 1932—1938* (vyšel v Princetonu v letech 1950—1958 a spolupracovali na něm dále *C. G. Boulter, J. L. Caskey, M. Rawson a J. Sperling*). Blegen tu přehledně charakterizuje každou z prvních sedmi vrstev odkrytých archeologickými výkopy v Tróji (vrstvy osmá a devátá jsou mladší než doba bronzová, a proto zůstávají stranou Blegenova zájmu).

V krátkém úvodu se dovidáme jednak o historii vykopávek v Tróji (1822 — Charles Maclaren jako první identifikuje ruiny na Hisarliku jakožto zbytky Troje; 1870—1890 — vykopávky Schliemannovy; 1893—1894 — vykopávky Dörpfeldovy; 1932—1938 — expedice z university v Cincinnati vedená Blegenem), jednak o tom, že podrobný výzkum v Tróji dovolil zatím rozlišit v devíti Schliemannových a Dörpfeldových vrstvách celkem 46 různých dílčích vrstev.

Prvních třicet dílčích trójských vrstev odpovídá základním vrstvám I až V a patří kultuře, která se v Tróji nepřetržitě rozvíjela za rané doby bronzové a jež je podle Blegena přímým pokračováním neolitické kultury z nedalekého Kum Tepe. Její nejstarší vrstva, Trója I, byla malá pevnost s průměrem stěží větším než 100 metrů a podlehla zkáze ohněm. Skládá se z desíti díl-

ých vrstev a chronologicky ji lze zařadit zhruba do 1. pol. 3. tis. př. n. l. Objevuje se tu již megaron, hrnčířský kruh není zatím ještě znám, keramika je monochromní. Zdá se, že podobná kultura kvetla i v širším trójském okolí. Blegen v této souvislosti poukazuje zejména na obdobné památky z Lemnu. Přitom nevylučuje ani existenci trójských vlivů v Makedonii; kontakty se střední Anatólií jsou však těžko prokazatelné.

Trója II, z hlediska nálezů cenných předmětů nejbohatší vrstva trójská, Schliemannem omylem pokládána za Tróju homérskou, zaujímala větší prostor než Trója I (o průměru asi 130 m), prošla sedmi dílčími fázemi a byla opět zničena ohněm a opuštěna zřejmě ve velkém spěchu. Podle Blegena se to stalo později než v třetí čtvrtině 3. tis. př. n. l. Mezi nálezy je velmi mnoho zlatých předmětů; keramika prodělává značný vývoj zejména se zavedením hrnčířského kruhu v druhé fázi této vrstvy. Styky s egejským světem trvají a rozvíjejí se.

Trójské vrstvy III, IV a V navazují na sebe bez výrazného přeryvu. Vrstva III zahrnuje čtyři dílčí chronologické fáze a zabírá minimálně jedno další století. Byla opět rozsáhlejší než Trója II, kvalitativní rozdíly jsou však ve srovnání s Trójou II zejména v keramice nevýrazné. Styky s Egeidou jsou již doprovázeny prokazatelnými styky se střední Anatólií a s Kilikií. Totéž lze zhruba říci i o vrstvě IV s jejími třemi až pěti dílčími fázemi a pravděpodobným trváním opět přes jedno století. Přistupují tu však navíc kontakty s jihoanatolským a syrským pobřežím. Obdobné tendence se projevují i ve vrstvě V; ta měla čtyři fáze, opět trvala více než sto let a Blegen klade její konec mezi léta 1900 a 1800 př. n. l. Pozoruhodné je, že vrstva V nejeví stopy zničení ohněm, a tak je třeba pokládat důvody jejího zničení za problém dosud nevyřešený.

Toto stanovisko je oprávněné tím spíše, že Trója VI se ve srovnání s vrstvami předěšlými vyznačuje svou vlastní specifickou kulturou. Zůstávají tu sice některé starší prvky, ale řada významných inovací opravňuje k závěru, že Trója VI patří zcela novému obyvatelstvu. Přitom Blegen soudí — ve shodě s dnešním převládajícím názorem —, že šlo o jinou složku téhož obyvatelstva, které někdy na přelomu 3. a 2. tis. př. n. l. proniklo na jih Balkánského poloostrova a stalo se pod jménem Achajů — značně ovlivněno minojskou kulturou z Kréty — nositelem středně helladské, a nato i pozdně helladské, tj. mykénské civilizace. Jeho trójští příbuzní zůstali naproti tomu v poměrně izolaci a vytvořili si svou vlastní, specifickou, a ovšem čistě lokální civilizaci.

Trója VI předstihuje svým rozsahem i architekturou všechna předchozí trójská období. Hradby z konce její existence uzavíraly v sobě osadu o průměru asi 200 m a měly nejméně čtyři i brány. Vnitřek města stoupal terasovitě až k vrcholu, kde byl zřejmě královský palác. Tento vrcholek byl později, v helénistickém a římském období, odstraněn, ale okrajové části ukazují, že hloubka celé vrstvy převyšovala 5 metrů. Celkem je tu možno rozlišit osm chronologických fází, které Blegen spojuje do tří obdobích (rané, střední a pozdní období Tróje VI). V keramice je celé období charakterizováno výskytem tzv. šedé minyjské keramiky, zprvu v zásadě totožné s obdobnou keramikou z řecké pevniny, později však různě modifikované. Bezpečně alespoň pro nejmladší fázi tohoto období lze již prokázat spalování mrtvých. Po celou dobu byly udržovány obchodní styky s Egeidou, zvl. s helladskou pevninou, ale jsou prokazatelné i kontakty s Kyprem. Naproti tomu není zatím dokladů pro vzájemné styky s Chetity ve střední Anatólii. Trvání Tróje VI obsáhlo podle Blegena s určitostí více než pět století, od století devatenáctého po první čtvrtinu 13. stol. př. n. l. Tehdy byla Trója VI zničena pohromou, která nejeví stopy doprovodného požáru, zřejmě zemětřesením.

Pod označením Trója VII se u Dörpfelda skrývaly dvě zcela odlišné vrstvy. Vrstva VII 1 (podle Blegena VIIa) představuje přímé pokračování Tróje VI, na rozdíl od ní jsou tu však jednotlivé budovy menší a natěsnanější; zastavěna jsou i místa, která dříve zůstávala prázdná. Dále je pro Tróju VIIa typický nález značného množství velkých zásobovacích nádob (tzv. *pithei*), zasazovaných v počtu od jedné až do dvaceti do podlah jednotlivých obydlí. — Hloubka celé vrstvy nikde nepřevyšuje 1,5 metru, v průměru však činí jen něco více než 50 cm. V keramice není podstatnějších změn proti Tróji VI, pouze mykénský import se tu jeví značně oslaben

a domácí výrobky jsou naopak zastoupeny častěji. Blegen to vykládá jakožto důsledek zhoršených vztahů mezi oběma oblastmi.

Trója VIIa byla zničena rozsáhlým požárem, ke kterému došlo zřejmě za obležení, jak na to podle Blegena ukazuje jednak zmíněné už nahromadění malých chýší uvnitř hradeb, jednak právě ono velké množství pithů v obydlích. Z toho Blegen vysuzuje jediný možný závěr: že jedině Trója VIIa může být Trója homérská — po Schliemanově Tróji II a Dörpfeldově Tróji VI. Co se týče chronologie zkázy Tróje VIIa, staví se Blegen i v této své práci proti tradičnímu, a dodnes celkem převládajícímu názoru, kladoucímu ve shodě s Eratosthenem pád homérské Tróje do první čtvrtiny 12. stol. př. n. l. (podle Eratosthena 1184), a posunuje jej dále do minulosti, přibližně k r. 1250 (toto datum odpovídá zhruba výpočtu Hérodotovu). Blegen se opírá zejména o zjištění, že v době pádu Tróje VIIa nebyla tu ještě známa helladská keramika z mykénské dílčí fáze III C (zhruba 12. stol.), nýbrž pouze keramika typu III B (zhruba 13. stol.), přičemž keramika typu III A (zhruba 14. stol.) nevyšla ještě úplně z užívání. Ve prospěch uvedené chronologie — která ponechává pro trvání vrstvy VIIa stěží více než 1—2 generace — hovoří podle Blegena i úvaha, že v polovině 13. stol. bylo ještě mykénské Řecko politicky i vojensky dosti silné, aby mohlo trójskou kampaň podniknout. Budiž tu v této souvislosti připomenuto, že ranější chronologii pádu Tróje — konkrétně době kolem r. 1225 — dávají přednost i ti, kteří vidí v trójské válce jednu epizodu z oněch bojů na maloasijském severozápadě, o nichž se zmiňují některé z nejmladších chetitských dokumentů a do nichž, jak se zdá, zasáhla i říše Ach-chijawá, ztotožňovaná dnes stále častěji s některým prozatím dosti těžko určitelným státním útvarem mykénských Achajů (srov. *A. Bartoněk*, SPFFBU C 10 (1963), 5—16, i mou recenzi *D. L. Pageovy* práce *History and the Homeric Iliad*, SPFFBU E 8 (1963), 149—153). Poznamenejme ještě, že v kapitole o egejské chronologii doby bronzové, kterou napsal pro nové vydání CAH *F. H. Stubbings* (viz *W. C. Hayes, M. B. Rowton, F. H. Stubbings*, *Chronology: Egypt, Western Asia, and the Aegean Bronze Age* [CAH, Rev. Ed., svazek č. 4], str. 76n.), se Stubbings v zásadě připojuje k datování Eratosthenovu (vede ho k tomu úvaha o „*vyvinuté*“ keramice typu III B v troskách Tróje VIIb) a že v kapitole o pádu mykénské civilizace (*V. R. d'A. Desborough, N. G. L. Hammond*, *The End of Mycenaean Civilization and the Dark Age* [CAH, Rev. Ed., sv. č. 13], str. 31) udává *N. G. L. Hammond* pád Tróje zhruba rokem 1200 př. n. l. Sami se v datování kloníme nejvíce k době kolem dvacátých let 13. století. I nám se zdá — podobně jako Blegenovi — že trójská expedice by mohla být stěží podniknuta až na samém sklonku mykénské moci, na rozdíl od Blegena však máme za to, že koexistence typů III A a III B ve vrstvě VIIb neopravňuje ještě sama o sobě k stanovení tak vysoké chronologie, jako to činí on.

Poslední vrstva, kterou Blegen probírá, je Dörpfeldova Trója VII 2 (u Blegena VII b). Jde o vrstvu, kterou zřejmě začalo budovat bezprostředně po požáru to trójské obyvatelstvo, které katastrofu přežilo. Prokazuje to zejména kontinuita s předchozím stadiem v keramice. V Tróji VIIb jsou patrné dvě dílčí vrstvy, první s keramikou mykénských typů III B a III C vedle sebe (to vede Blegena k tomu, aby umísťoval tuto první vrstvu „do blízkosti konce 13. století př. n. l.“, spíše je však asi na místě klást ji o několik desítek let níže) a druhá s náhlým přechodem k tzv. keramice s vypnulínami (Buckelkeramik), signalizujícím příchod nového obyvatelstva. Vedle této nové keramiky, která má v té době blízké paralely na území Maďarska, se však udržuje i v této druhé dílčí vrstvě výroba tradičního domácího zboží a nechybějí ani doklady mykénské importu, mezi nimiž převládá typ III C. Vrstva VIIb vzplanula ohněm někdy v 12. stol. př. n. l., zřejmě v souvislosti s všeobecnými přesuny obyvatelstva, k nimž dochází na konci pozdní doby bronzové v celé Egeidě i v přilehlé maloasijské oblasti.

Přes některé výhrady k Blegenově chronologii je třeba Blegenovu stať v CAH přivítat jako zatím nejzdařilejší a nejpodnětnější přehlednou historii Tróje, sestavenou na základě archeologických výzkumů. C. W. Blegen tak připojil k svému mnohasvazkovému stěžejnímu dílu o Tróji

dílko, které zprostředkuje výsledky jeho dlouholetých výzkumů i široké obci grecistů nearcheologů.

Antonín Bartoněk

J. L. Caskey, Greece, Crete and the Aegean Islands in the Early Bronze Age. The Cambridge Ancient History, Revised Edition of Vol. II, Chapter XXVI [a] (sv. 24 nového vydání). Cambridge, University Press, 1964. Stran 44. Cena 6s.

Název práce udává již sám nejlépe obsah díla. Jde o stručnou analýzu raně bronzových nálezů z Řecka (zkratka EH), Kréty (EM) a egejských ostrovů (EO), tedy zhruba z 3. tis. př. n. l. Po krátkém úvodním slově, které obsahuje jednak varování před příliš optimistickou vírou v přesnost našich vědomostí o oné vzdálené době, jednak předběžné poznámky k dispozici díla, následuje pak v pěti kapitolách rozbor problematiky podle jednotlivých geografických oblastí. Na severovýchodě Řecka (kap. 2) stojí za zmínku zejména významná raně bronzová lokalita Kritsana v Chalkidice, v jejichž šesti vrstvách se ukazují shody zejména s Troadou. Raně bronzové lokality jsou známy i z Makedonie a z Thessalie, ale nebyly doposud důkladně prozkoumány — nikoli do té míry, jako např. thessalská neolitická naleziště (Dimini). Z nejnovějších výzkumů jsou nejvýznamnější německé výkopy v Argisse; jako vůbec v Thessalii, převažovaly i zde kontakty jednak s Troadou, jednak se středním Řeckem. Střednímu Řecku a východním břehům Peloponnésu je věnována nejdelší kapitola práce (kap. 3). V Bojótii pokládá autor za nejdůležitější výzkumy v lokalitě Eutresis, které odkryly celou řadu na sebe navazujících vrstev, počínaje již středním neolitem. Dostí významný kvalitativní předěl mezi EH I a EH II (cca 2400?) bývá někdy vykládán jako důsledek celkem nenásilného příchodu nového obyvatelstva. Také vrstvy EH II a EH III jsou navzájem dosti odlišné, nejsou tu však žádné stopy po zničení ohněm, jako v současné Argolidě. Výrazný přerýv, doprovázený ohněm, zničivším celé město, lze prokázat teprve mezi EH III a MH I (cca 1900?). Lokality raně bronzového typu, třeba méně významné, byly odkryty také v Lokridě, Fokidě a na Euboji, Větší význam má však raně bronzové osídlení Attiky. O EH I tam není sice mnoho známo, za EH II se již projevují výrazné styky mezi Attikou a Kykladami. Z hlediska architektury jsou významné zvláště vykopávky u Agios Kosmas, obsahující dvě posloupné vrstvy, z nichž druhá skončila ohněm, patrně v téže souvislosti, jako argolská vrstva EH II. Autor upozorňuje také na opevněné sídliště na Aigině. Značnou pozornost věnuje pak Caskey zejména sv. Peloponnésu, a to především vykopávkám v argolské Lerně, které prováděl on sám. Byly tu odkryty dvě neolitické vrstvy (Lerna I a II), v EH I nebyla lokalita pravděpodobně obydlena a kulturní vrstva začíná znovu až obdobím EH II, kdy zde vzniklo bohaté opevněné sídliště (Lerna III). To shořelo koncem tohoto období a na jeho troskách vzniklo v EH III nové sídliště dosti odchylného charakteru (Lerna IV). Nebylo tu velkých opevnění a příbytky jsou poměrně prosté, často s ústřední síní typu megaron; tento typ není tedy doložen až teprve ve střední době helladské, jak se dříve soudilo. Jisté změny se jeví i v keramice. Vrstva Lerna IV přechází pak celkem nenásilně ve vrstvu Lerna V, ta však už spadá do MH (střední doby helladské).

Výsledky nových archeologických výzkumů z Argolidy, a zejména jejich význam pro korekci starších názorů na osídlení Řecka v rané době bronzové, přiměly autora, aby v závěru kapitoly o středním Řecku a východním peloponnéském pobřeží vložil svoje názory na „sled událostí v Argolidě a Korinthii“. Tento výklad je polemikou proti staršímu názoru, podle něhož tu byl poměrně klidný raně helladský vývoj přerušen teprve koncem MH (cca 1950 př. n. l.) násilným zničením tamních sídlišť. Jak však ukázaly zejména vykopávky z Lerny, lze dnes pokládat za nejvýš pravděpodobné, že k onomu násilnému přeryvu tu všeobecně došlo již o jedno období dříve, tj. na konci EH II (někdy kolem r. 2100 př. n. l.), a to patrně v souvislosti s nějakou cizí invazí do krajín při Saronském zálivu. Sled událostí poskytuje tedy tento obraz: EH I — několik lokalit nevelkého významu; EH II — množství míst s bohatými památkami a s obchodními